

**מקורות ללימוד לפרשת שלח
חטא המעפילים ועבירה לשמה**

חטא המעפילים					
2		1			
<p>העמק דבר על אתר: "רצו לשוב מעין החטא וקבלו על עצמם למסור נפשם על הכניסה לארץ, גם שלא בצירוף ארון ה' ומשה ... אע"ג שטוב לתקן החטא בדבר שחטא אבל לא במקום שהתשובה עצמה גם כן נגד דבר ה' ... ואע"ג שהיה להם להאמין לאזהרת משה מכל מקום חזקו לבנם לחשוב שאזהרה זו אינה אלא כדי שתהא המסירות נפש באמת, כמו שמצינו במדרש שיר השירים בעת שבאו חנניה מישאל ועזריה לשאול את פי יחזקאל הנביא אם יעמוד להם הקב"ה בעת שיפילו עצמם בכבשן האש היתה התשובה שלא יעמוד ..."</p>		<p>במדבר יד, מ-מה: "וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָרַר לֵאמֹר הֲנִנוּ וְעַלְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמַה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלַח: אֵל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִגָּפּוּ לְפָנַי אֲבִיבֵיכֶם: כִּי הֶעֱמַלְקִי וְהִכְנַעְנִי שָׁם לְפָנֵיכֶם וַיִּנְפְּלֶתֶם בְּחַרְבַּי כִּי עַל פִּן שִׁבְתֶּם מֵאַחֲרַי יִקְוֶה וְלֹא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם: וַיַּעֲפְלוּ לְעֹלוֹת אֶל רֹאשׁ הַהָרַר וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה: וַיִּרְדַּד הֶעֱמַלְקִי וְהִכְנַעְנִי הַיּוֹשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיִּכּוּם וַיִּנְתְּוּם עַד הַחֲרָמָה"</p>			
יעל וסיסרא					
6		5		4	
<p>הקדמת אבני מילואים: "והנראה לעניות דעתי בזה דהנה כל הפעולות אחר תכליתן הן נידונות... יש פעולה עצמותה רע ותכליתה טובה על כן לטובה תחשב, כמו שאמרו ז"ל גדולה עבירה לשמה ... כוונתם, באמת עשתה יעל עבירה בזנותה עם סיסרא אלא שכך עלה על דעתה לשום נפשה בכפה ותשלך נשמתה מנגד ותקבל על עצמה לסבול עונש נפשי נצחי על העבירה בלבד שתציל את ישראל מיד אויבו ומרודפו..."</p>		<p>רש"י על אתר: "גדולה עבירה לשמה: כלומר לשם מצוה. מתוך שלא לשמה בא לשמה: אלמא דמצוה שלא לשמה חשיבא דלידי מצוה היא מביאה ואת אמרת דעבירה לשמה גדולה הימנה. אלא אימא גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה: ששתיהן שוות. דכתיב תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני ... תבורך על שעשתה עבירה לשמה כדי להתיש כחו של אותו רשע כדי שתהא יכולה להורגו. ... שבע בעילות: בין כריעה ונפילה ושכיבה אית בהו שבע בהאי קרא. ... אלא לאו שמע מינה טובתו רעה היא: ... וגבי יעל אשת חבר מאי רעה איכא גבה דהטיל בה אותו רשע זוהמא דאמר מר בשעה שבא נחש וכו' ישראל וכו' (יבמות קג:)."</p>		<p>בבלי נזיר כג ע"א-ע"ב: "אמר רב נחמן בר יצחק: גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה. והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן! אלא אימא: כמצוה שלא לשמה, דכתיב: תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך, מאן נשים שבאהל? שרה, רבקה, רחל ולאה. אמר רבי יוחנן: שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה, שנאמר: בין רגליה כרע נפל שכב וגו'. והא קא מתהניא מבעילה דיליה! אמר רבי יוחנן: כל טובתן של רשעים אינה אלא רעה אצל צדיקים, שנאמר: השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע, בשלמא רע, שפיר, אלא טוב אמאי לא? אלא לאו ש"מ: טובתו רעה היא, ש"מ."</p>	
3					
<p>שופטים ד, טו-ה, כז: "וַיִּהְיֶה ה' אֶת סִיסְרָא וְאֶת כָּל הַרְכָב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה לְפִי חָרַב לְפָנַי בְּרֶקַע וַיִּרְדַּד סִיסְרָא מֵעַל הַמְרַקְבָּה וַיִּנָּס בְּרַגְלָיו: וַיִּבְרַק כְּדָף אַחֲרַי הַרְכָב וְאַחֲרַי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרָשֶׁת הַגּוֹיִם וַיַּפֵּל כָּל מַחֲנֶה סִיסְרָא לְפִי חָרַב לֹא נִשְׁאַר עַד אֶחָד: וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל אֶהֱל יַעַל אִשְׁתַּי חֵבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין גִּבְיֵן מֶלֶךְ חֲצוֹר וּבֵין בֵּית חֵבֶר הַקִּינִי: וַתֵּצֵא יַעַל לְקִרְיַת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנָי סוּרָה אֵלַי אֵל תִּירָא וַיִּסֹּר אֵלָיָהּ הָאֱהֱלָה וַתִּכְסְהוּ בַשְּׂמִיכָה: וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ הַשְׁקִינִי נָא מַעֲט מִיָּם כִּי צָמֵאתִי וַתַּפְתַּח אֶת נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקְהוּ וַתִּכְסְהוּ: וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ עֲמִד פְּתַח הָאֱהֱל וְהִיָּה אִם אִישׁ יָבוֹא וּשְׁאַלְךָ וַאֲמַר הִישׁ פֹּה אִישׁ וַאֲמַרְתְּ אֵין: וַתִּשְׁקַח יַעַל אִשְׁתַּי חֵבֶר אֶת יְתֵד הָאֱהֱל וַתִּשֶׂם אֶת הַמַּסְקֶת בְּיָדָהּ וַתְּבוֹא אֵלָיו בְּלֶאֱט וַתִּתְקַע אֶת הַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ וַתִּצְנַח בְּאַרְצָהּ וְהוּא נֶרְדָּם וַיַּעַף וַיָּמָת: ... תִּבְרַךְ מְנַשִּׁים יַעַל אִשְׁתַּי חֵבֶר הַקִּינִי מְנַשִּׁים בְּאֶהֱל תִּבְרַךְ: מִיָּם שָׁאֵל חֲלָב נִתְּנָה בְּסִפְלֵי אֲדִירִים הַקְרִיבָה חֲמָאָה: יְדָה לַיְתֵד תִּשְׁלַחְנָה וַיִּמְיֶנָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים וְהַלְמָה סִיסְרָא מִחֻקָּה רֹאשׁוֹ וּמְחַצָּה וְחֻלְפָּה רַקְתּוֹ: בֵּין רַגְלָיָהּ כָּרַע נָפַל בְּאֶשְׁרֵי כָרַע שָׁם נָפַל שְׂדוּדִי"</p>					

גישה א': התרה של עבירה לשמה, מבוססת על כללים הלכתיים קלאסיים

<p>הנצי"ב: "יש לדעת דכל מידה רעה שבעולם המה בכלל היצירה, שברא ה' גם אותם, כדכתיב יוצר אור וגו' ובורא רע, ועל כן יש בהם איזה טוב. והרי זה דומה לסם המות דוודאי מזדמן עתים שהוא סם חיים לחולה, ומכל מקום נקרא סם המות משום שעל פי רוב הוא ממית. וגם בעת שנצרך להשתמש לחיים נדרש דקדוק גדול על פי הרופא ובצמצום שלא יוסיף כלשהו ויסתכן. כך כל מידה רעה המה טובים לשעה רצויה רק יש להיזהר שלא להשתמש במידה זו כי אם על ידי רב מובהק ובצמצום שלא יוסיף על הצורך ... אבל העניין דלהשתמש בעבירה לשמה יש ליזהר הרבה שלא ליהנות ממנה כלום. ולא דמי לעושה מצווה דאף על גב שנהנה גם כן, המצווה עומדת במקומה. מה שאין כן עבירה לשמה - ההנאה שמגיע לגוף מזה בעל כורחו הוא עבירה וכמבואר יבמות קג,א ונזיר דף כג גבי האי דאמרו גדולה עבירה לשמה וראיה מיעל ומקשה והא קמתהני מעבירה. ואף על גב שוודאי רשאה הייתה משום פקוח נפש כמו שכתבו התוספות מכל מקום לא הייתה משתבחת על זה משום דהנאה שבוה נחשבת עוון".</p>	<p>הראי"ה קוק, משפט כהן, סימן קמד עמ' שנט: "ולעניין הצלת כלל ישראל כבר כתבתי לעיל, דלעניות דעתי מטעם הוראת שעה ולמיגדר מילתא נגע בה, אלא שהוא דבר פשוט כל כך שאין צריך בית דין על זה ... אבל לפי סברתי הכל אתי מטעם מגדר מילתא והוראת שעה... ודמי לשמיעה לדברי נביא, ולא נפיק מכללא אלא עבודה זרה, אבל לא שפיכות דמים, ולא גילוי עריות גם בדידה. וכיון שהיא הוראת שעה ודאי שפיר נקראת בשם עבירה מצד עצמה, אלא שהמצווה היא יותר גדולה ממנה ומכרעתה".</p>	<p>שו"ת מהרי"ק סימן קסז: "והנה דבר פשוט הוא יותר מביעתא בכותחא כי אסתר לא עשתה שום איסור ולא היה בדבר אפי' נדונד עבירה אלא מצוה רבה עשתה שהצילה כל ישראל. ... וכן מצינו ביעל אשת חבר הקני ששבחה הכתוב במעשה דסיסר' ושקל אותו מעשה כביאות האמהות עם האבות כדאית' בנוזר. ... ודבר זה מותר לעשות עבירה זו לשמה אפילו היא אשת איש כדי להציל כל ישראל וכן מצינו באסתר שהמציאה עצמה לאחשורוש בשעה שלא היה תובעה כדי שיתאוה לה ויהיה נח/כח להתפתות לעשות לה בקשתה עכ"ל. הרי לך שכתבו התוספות ודבר זה מותר לעשות ואפילו גבי עובדא דיעל כ"ש וכ"ש בההיא דאסתר ואפילו הכי נאסרה על מרדכי בעלה משום אותו מעשה שהיה ברצון והלא דברים קל וחומר ומה התם דלא היה בדבר שום נדונד עבירה אלא אדרבה מצוה קא עבדא ואפילו הכי נאסרה על מרדכי בעלה אשה שזנתה תחת בעלה לא כל שכן שהיא אסורה עליו ואעפ"י שאינה יודעת שיש איסור בדבר דמ"מ עשתה היא עבירה וצריכה כפרה וחיבת בקרבן".</p>
--	---	--

גישה ב': התרה של עבירה לשמה מבוססת על עליונות הכוונה

<p>בבלי נזיר כג ע"א: "משנה: האשה שנדרה בנוזר, והיתה שותה ביין ומטמאה למתים ה"ז סופגת את הארבעים. הפר לה בעלה, והיא לא ידעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה ביין ומטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים; רבי יהודה אומר: אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מכת מרדות. גמ'. ת"ר 'אישה הפרם וה' יסלח לה' באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה. וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה - טעון כפרה וסליחה, המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר - על אחת כמה וכמה! ...".</p>	<p>ר' יוסף אלבו, "ספר העיקרים", ר' יוסף אלבו, מאמר ג פרק כח: "וכלל הדברים הוא, כי כל פעולה שיעשה העושה אותה לשם שמים זוכה בה לחיי העולם הבא, ואף אם הפועל ההוא יחשב בו שהוא רע. אמרו ז"ל בכל דרכיך דעהו - ואפילו לדבר עבירה ואמרו עוד גדולה עבירה לשמה ממצווה שלא לשמה".</p>
---	--

גישה ג': התרה של עבירה לשמה - היתר רטרואקטיבי

<p>איגרות הרמב"ם, חלק א עמוד נב, איגרת השמד: ובמקום שאמרו ז"ל "יעבר ואל יהרג" וראה איש אחד עצמו שהוא יותר יקר מהחכמים ויותר מדקדק במצוות, והתיר עצמו למיתה בפיו ובלשונו, וקדש את השם לפי דבריו ומחשבתו - הוא חוטא ומורד במעשיו, דמו בראשו, והוא מתחייב בנפשו, לפי דבר האל יתעלה. "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ולא שימות בהם ... לפיכך, כל מי שנהרג כדי שלא יודה בשליחות אותו האיש - לא יאמר עליו</p>	<p>"אגרא דכלה", ר' צבי אלימלך מדינוב, דף עט ע"ב: "התורה השלימה הזאת המצויה בידינו הוא דבר השווה לכל נפש ונפש מישראל, שהמצוות שמבוארין בקום ועשה מחויב האדם לעשות, ומה שמבואר בה שלא לעשות יזהר האדם מעשות. אך אמרו רז"ל (נזיר כג,ב) גדולה עבירה לשמה ממצווה וכו', ויעל אשת חבר הקני תוכיח, והדבר הזה אי אפשר שיתבאר בתורה, כי</p>
---	---

הוא לפי המקום והזמן וכפי אהבת הנפש לרצון הש"י, אשר בעבור אהבתו את הש"י תסכים הנפש כמעט שתד בגיהינום, ויהיה איך שיהיה תמסור עצמה כמעט לדיראון עולם, אך יתקדש שמו הגדול... וכבר שמענו מאוהבי הש"י בדורנו אשר אמרו אלו היינו יודעים בטוב ששכר המצוות הם גיהינום, ושכר העבירות הוא גן עדן, אף על פי כן יותר יונעם לנפשנו לקיים המצוות שציונו הבורא ית'. והנה כאשר זכינו לזה יראה לנו כי כמקרה הזה קרה לאבינו אברהם, הגם שידע בטוב שהוא עושה עבירה בזה שמוסר עצמו ועונש העבירה הוא גיהינום, אף על פי כן כדי שיתקדש שמו הגדול מסר חיותו בעולם הזה ובעולם הבא עבור קדושת שמו ועשה עבירה לשמה, והנה היות הדבר הזה שלא כתורה כי הוא עבירה, אי אפשר שיתפרש בתורה כי היא רק עבירה לשמה דרך אמת לעבודתו יתברך, ואי אפשר להתפרש ולדמות מלתא למלתא, רק הוא דרך אמ"ת נקודה הפנימית שבלב..."

אלא שהוא עשה מצווה, ויש לו שכר גדול לפני ה' יתעלה לפי שמסר נפשו על קדושת השם. אבל מי שבא לשאול אותנו אם ייהרג או יודה, אומרים לו שיודה ולא ייהרג:

הסבר הרב נ"א רבינוביץ, יד פשוטה, הלכות תפילין ד, יד: "ברם נראה לפי עניות דעתי הדבר ברור שכאן בגלל שהוא מתחייב בנפשו הרי זה כמו (נזיר כגב) שאמר רב נחמן בר יצחק, גדולה עבירה לשמה ממצווה שלא לשמה, עיין שם היטב. ואילו באת יעל אשת חבר הקיני להימלך בבית דין ודאי היו מורין לה לא להפקיר את עצמה, אבל אחר שעשתה לשם שמים "יתברך מנשים יעל". הוא הדין בכל מקום שעומדת לפני האדם עבירה לעשות ברור שמורין לא לעשות, ולא עוד אלא שאם הבחירה היא בין ייהרג שהוא מתחייב בנפשו ליודה, אומרים לו שיודה שהרי אין זה אלא דיבור בלבד ואם ייהרג עובר עבירה גדולה ומתחייב בנפשו. ולא עוד אלא כמו שלא קבע רבנו בספרו שגדולה עבירה לשמה, כמו כן אין מקום לפסוק שמי שמקדש את השם וממאן להודות בשליחות אותו האיש קדוש ייאמר לו, שהרי שניהם עוברים עבירה, וכך מורים להם שעבירה היא זו".

מהי שיטת ר' צדוק הכהן מלובלין?

<p>גישה ג'</p> <p>=</p>	<p><u>הרב צבי הבר, עבירה לשם שמים, מעליות כא: "ר' צדוק הכהן הולך ככל הנראה בדרכו של רבו, ר' יוסף מרדכי לייזר מאיז'ביצא בעל "מי השלוח", וסובר שפעמים רצון ה' הוא שהאדם יחטא ..."</u></p>	<p>"... אבל באמת עבירה לשמה הוא עצמו רצון הש"י דגם זה מקרא כתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך... כי אין המצווה אלא כשהיא רצון ה' ואם אינו רצון ה' אינו מצווה כלל ואפילו כוונה לשם שמים אם אינו רצון הש"י אינו כלום... אבל לעשות מעצמו נגד משפט התורה או רצון ה' יתברך זה נחלת גויים... אבל שלימות התיקון כשיזכה לתשובה שלימה שיהיו זדונות כזכויות... וזהו על ידי שלבבו בוער באש להשם יתברך עד שנשרף ונכלה כל הפסולת והרע שבלב ונעשה כולו קודש לה' ממילא מתגלה דגם כל מעשינו פעלת לנו וכל החטאים הוא על דרך עבירה לשמה דגדולה ממצווה שלא לשמה"</p>
<p>גישה א'</p> <p>=</p>	<p></p>	<p>"דגם בכל עבירה לשמה כן שמכל מקום צריך כפרה על העבירה... ולא דמי לכלאים בציצית ומילה בשבת וכיוצא בו כל עשה דוחה לא תעשה דמצותו בכך לעולם על פי חוקי התורה שבענין זה יעשה כך ואין כאן עבירה ודוקא בדבר שאין מצותו כך רק הותר ונעשה מצווה לצורך שעה בלבד"</p>